

Aleksandra Cieślikowa
Instytut Języka Polskiego PAN
Kraków

ANTROPONIMIA POLSKI OD XVI DO KOŃCA XVIII WIEKU

Wymieniony w tytule artykułu okres należy do najsłabiej reprezentowanych w syntezach antroponimicznych, chociaż trzeba zaznaczyć, że przybywa monografii przedstawiających kształtowanie się nazwisk w różnych miejscowościach i regionach Polski. Trudno je wszystkie wyliczać. Znajdą swoje miejsce w spisie źródeł do 1. tomu zbiorowo opracowanej syntezy – *Antroponimii Polski od XVI do końca XVIII wieku* (zawierającej wybór antroponimów z różnych terenów Polski), oddanej do druku, a której zawartość chciałabym czytelnikom przybliżyć.

1. Opracowanie antroponimii okresu średniopolskiego w dziejach polszczyzny, różni się zasadniczo od historycznego słownika, jakim był *Słownik staropolskich nazw osobowych* (dalej SSNO), chociaż jest jego chronologiczną kontynuacją.

Przyczyny różnic są oczywiste. Słownik historyczny dla przewidzianego okresu byłby niemożliwy do opracowania z wielu względów. Ze względów naukowych i pozanaukowych. Liczba źródeł drukowanych i rękopiśmiennych przewyższa znacznie liczbę źródeł z okresu średniowiecza wykorzystanych w SSNO.

W XVI w. znacznie powiększa się terytorium Polski, a także liczba jej mieszkańców. Praca nad słownikiem musiałaby trwać wiele lat i byłaby jedynie niepełnym zbiorem nazw osobowych – słownikiem historycznym, który służyłby tylko jako podstawa do dalszych badań. Podobnie jak to było w wypadku SSNO, w którym podawano wyekscerpowane ze źródeł antroponimy bez podziału na kategorie nazw osobowych i bez interpretacji słowotwórczej i etymologicznej. Dopiero późniejsze prace, narosłe wokół tego niewątpliwie wiekopomnego dzieła, dały na jego podstawie obraz polskiej antroponimii w średniowieczu.

W okresie zmian demograficznych, zróżnicowania geograficznego, politycznego, etnicznego, religijnego i kulturowego państwa polskiego od XVI do XVIII w.: od Polski Jagiellonów przez czasy królów elekcyjnych, czasy saskie do wieku oświecenia za-

kończonego upadkiem i zniknięciem Polski z mapy Europy na ponad sto lat – niesłychanie trudno jest nie tylko wskazać kierunki zmian w systemie nazewniczym, ale i samo zebranie materiału antroponimicznego stanowi poważny problem badawczy.

K. Rymut pisał:

[...] zebranie materiału do antroponomastykonu XVI–XVIII w. jest praktycznie niemożliwe przez jeden choćby liczny zespół. Wydaje się, że droga do zgromadzenia takiego zbioru wiedzy przez opracowania regionalne. Wyobrażam sobie to tak, że po opracowaniu podstawowych założeń ogólnopolskiego *Słownika nazw osobowych XVI–XVIII w.* powinno się opracować podstawowe założenia historycznych, regionalnych badań antroponimicznych. Dysertacje doktorskie z tego zakresu powinny być pisane według jednolitego schematu (Rymut 1991).

Propozycje słuszne, ale niestety niewykonalne. Trudno narzucić sposób opracowania materiału w dysertacjach doktorskich, w których musi być wykazana samodzielność teoretyczna i metodologiczna. Kierunki w lingwistyce się zmieniają, zmienia się ogład nazw własnych, zmianom podlegają określanie funkcji nazw i metody opisu słowotwórczego.

Drugi niezwykle istotny problem poruszony przez K. Rymuta to wielonarodowościowy w tym czasie charakter państwa polskiego:

Słownik nazw osobowych XVI–XVIII w. powinien stanowić swoistą kontynuację *Słownika staropolskich nazw osobowych* [i dalej] Polska XVI–XVIII w. była państwem wielonarodowościowym. Słownik winien się ograniczyć do nazw osobowych używanych przez Polaków. Oczywiście już samo zdefiniowanie określenia *Polak* nastęrcza trudności (Rymut 1991).

Wieloetniczny skład Polski w okresie od XVI do XVIII w. często uniemożliwia badaczowi rozstrzygnięcie, którą osobę z danego źródła można określić jako Polaka. W tym czasie wciąż wzrastała liczba nazwisk obcych w zbiorze nazwisk Polaków, co pokazują wykazy nazw osobowych tworzone w naszym *Słowniku* na podstawie wielu źródeł i uzupełniane nazwiskami z herbarzy i *Słownika biograficznego*. Ten zróżnicowany genetycznie skład nazwisk utrzymuje się do współczesności.

Kryterium oceny antroponimu winna być adaptacja nazwy osobowej do polskiej formy językowej nazwy osobowej albo nosiciela nazwy do polskiego etnosu (oznaki trwałego związku z Polską, funkcja społeczna, imię jako wskaźnik etnosu). Dwoistość *nazwa własna : nosiciel* włącza badania onomastyczne w zakres historii, kultury, socjologii, a nawet psychologii.

W materiale antroponimicznym przedstawianego tu opracowania są już widoczne zmiany w funkcjach przezwiska i nazwiska. W artykułach słownikowych utworzonych na podstawie przykładów tekstowych, zlokalizowanych i schronologizowanych, a także w wykazach nazwisk pochodzących z trzech wieków i z różnych regionów Polski widać wyraźnie dwie tendencje: dążność do stabilizacji w sensie rodzinności i dziedziczności nazwisk oraz jednocześnie, utrzymującą się w tekstach (oficjalnych?) wariantywność z powodu braku kodyfikacji urzędowej.

Tworzenie się nazwisk to stabilizacja przezwisk (np. *Gospodarzyk*; często nazwiska te określane są jako odapelatywne), stabilizacja w funkcji nazwiska apelatywów określających wykonywany zawód (*Cieśla*), stabilizacja przymiotników odmiejsco-

wych (*Czacki* od nazwy miejscowej *Czacz*), stabilizacja imion w funkcji nazwisk (*Abraham*), stabilizacja form genetycznie patronimicznych: *-icz*, *-owicz*, niekiedy patronimicznych lub hipokorystycznych: *-ak*, *-ek*, *-czyk*, które zaczynają funkcjonować jako odrębne nazwiska, nie wyrażając już nawet dla ówczesnych odbiorców relacji syn : ojciec.

Relację taką, a więc wyrażoną słowotwórczą zależność od nazwiska męskiego (ojca, męża), posiadały jedynie nazwiska kobiet (żon, córek). Cecha przetrwała do współczesności jedynie w zwyczajowo niekiedy używanych nazwiskach córek: *-ówna* i *-anka*, i niekiedy żon: *-owa*, *-ina*, oraz w formach oficjalnych *-ska* od *-ski*; zmiana paradygmatu występuje i w innych feminatywnych nazwiskach odprzymiotnikowych.

Proces zaniku patronimiczności w odniesieniu do córek nie pokrywał się chronologicznie z zanikiem patronimiczności w nazwiskach męskich. Nazwisko wcześniej stało się dziedziczne w niezmienionej postaci w linii męskiej, a później i z innych przyczyn stało się niezienne w linii żeńskiej.

W funkcji odrębnych nazwisk występują nie tylko warianty fonetyczne, ale i graficzne. Weryfikację tej obserwacji przynoszą współczesne nazwiska. Jedynie etymologia wyjaśnia wspólne pochodzenie odległych od siebie form graficznych, ale to problem dla specjalistów i osób zainteresowanych pochodzeniem i znaczeniem nazwiska. Ale nie etymologia jest głównym celem omawianego opracowania, gdyż od czasu ukończenia prac nad SSNO ukazały się gniazdowe słowniki etymologiczne, których głównym celem było wyjaśnianie budowy i znaczenia dawnych i współczesnych nazwisk: *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny* (Rymut 1999, 2001; przygotowane nowe wydanie, uzupełnione i rozszerzone), siedmioczęściowy *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych* (1995–2002) i wiele monografii zawierających etymologie często trudne do zweryfikowania (Cieślíkowa 1999).

2. Co będzie zawierała *Antroponimia Polski od XVI do XVIII wieku*?

Na kompozycję słownika będą składały się następujące części: wstęp, w którym zostaną przedstawione główne założenia opracowania (zob. też Cieślíkowa 1996: 69–73), wykaz skrótów, źródła, literatura pomocnicza, układ źródeł według geografii, artykuły hasłowe, wykaz nazwisk (który może i powinien w przyszłości być rozbudowany) wraz z chronologią i geografiami wybranych nazw osobowych. Znajdą się w nim nazwiska ludzi nieznanymi i znanych, tych ostatnich dostarczą herbarze, *Polski słownik biograficzny* i literatura pomocnicza.

3. Źródła. Wykorzystane w słowniku są głównie źródła drukowane: inwentarze, spisy urzędników, właścicieli nieruchomości; źródłami są także monografie regionalne, starsze i nowo opracowane, z ich materiałem wyekscerpowanym przede wszystkim z metryk. Wykorzystuje się też źródła rękopiśmienne: nazwy własne z krakowskiej pracowni Instytutu Badań Literackich przekazane Pracowni Antroponimicznej przez prof. Marię Karpluk (z tego materiału uwzględniamy osoby żyjące w okresie przez nas opracowywanym); materiały z terenu kresów południowych pozostawione przez zmarłą dr Halinę Kamińską; materiały również pochodzące z kresów z Archiwum

Głównego Akt Dawnych, księgi metrykalne rzymskokatolickich chrztów, ślubów, zgonów, *Metrykę Józefińską* (rękopis z lat 1785–1788) – przekazane nam przez E. Wolnicz-Pawłowską i W. Szulowską.

4. Podstawę materiałową stanowią przezwiska i nazwiska (w wielu wypadkach zachodzi niemożność rozróżnienia tych dwóch kategorii ze względu na brak prawnego statusu nazwiska, który zapewnia stabilność i dziedziczność w tej kategorii nazw osobowych), a także imiona podstawowe równe formalnie nazwiskom, np. *Abram* + odmianki: *Abraam, Abraham, Habraam, Habraham* (imię). Imię *Abraham* i jego odmianki fonetyczne i graficzne występują w tekście jako jedno określenie, np.: *nobil(is) Abraam de Skorosche 1502; Budenek nowo wystawiony... przez Abrahama Żyda 1774* – odesłanie do *Słownika imion współcześnie w Polsce używanych* (dalej SIW) sygnalizuje przez współczesną liczbę nosicieli, że imię pozostało w zbiorze imion nadawanych w Polsce. *Abram, Jabram, Abraham* (nazwisko) występuje jako drugie określenie, np.: *Gospodarz Adam Abram 1774; Aaron Abraham piwowar, Benjamin Abraham, szynkarz 1799*) – odesłanie do *Słownika nazwisk współcześnie w Polsce używanych* (SNW) pokazuje, że nazwisko *Abram* noszą współcześnie 1694 osoby, *Abraham* – 408.

Formy żeńskie: *Abramowa, Abraamowa, Abrahamowa, Jabramowa* i *Abramówka, Abrahamówka* umieszczone zostają pod równobrzmiącymi hasłami (imieniem i nazwiskiem), gdyż mogą pochodzić od obydwóch jednostek antroponimicznych.

Pierwsze tomy opracowania będą zawierały imiona jako składnik kilkuelementowej nazwy osobowej (np. imię + nazwisko: *Walenty Gospodarzyk*). Formy hipokorystyczne lub patronimiczne (bez ilustracji tekstowych nie do odróżnienia), zajmujące w tekstach drugą pozycję po imieniu i znajdujące kontynuanty w nazwiskach współczesnych, uważamy za nazwiska lub (proto)nazwiska

Imiona występujące w czasie od XVI do XVIII w. będą stanowiły podstawę opracowania jednego z dalszych tomów, gdyż

[...] *swoistość imienia* [...] można rozpatrywać w opozycji do apelatywów, do innych nazw własnych, szczególnie do innych nazw osobowych (nazwisk czy przezwisk) [Malec 2001, 13].

5. Fonetyka i grafia. Objęty badaniami sondażowymi okres odzwierciedla brak normy graficznej w zakresie nazw osobowych. Nazwiska często tworzone od przezwisk odzwierciedlały język mówiony. Przezwiska wnoszą do nazwisk wiele fonetycznych elementów gwarowych, np. o w miejsce pochylonego *â*: *Bogacz, Bogocz, Cieślanka, Cieślanka*; protezy: *Abraham, Habraham, Adamczak, Hadamczak, Jadamczak*; rozkład nosówek: *Dębicki, Dembicki, Dębiński, Dembiński*.

Zarówno elementy graficzne, jak i fonetyczne (niektóre) zostały utrwalone, o czym świadczą nazwiska współczesne. Pewne właściwości grafii XVI, XVII i XVIII w. przeminęły, np. *-y-* oznaczające miękkość poprzedzającej spółgłoski albo oznaczające samogłoskę *-i-* *Gnyewyensky*. Zachowujemy dla tego okresy formy nieściągnięte, np. *Eliasz*. Grafia *Eliasz, Maria* jest znacznie późniejsza. Derywaty z *-ik* po szbrzmia: *-sik* lub *-szyk*, np. *Grosik* i *Groszyk* (takie formy występują we współczesnych nazwiskach; inaczej niż w apelatywach, w których istnieje tylko *grosik*). Dlatego

w opracowanej antroponimii podano przede wszystkim te postaci nazwisk, które dotrwały do dziś, stanowiąc o różnicach w identyfikacji osób mimo wspólnej etymologii antroponimu.

Nazwiska zakończone na *-owski*, *-ewski*, a także *-owicz*, *-ewicz* w zasadzie traktowane są jako osobne nazwiska (tak jak współcześnie); jedynie w wypadku zapisu nazwiska tej samej osoby, która wymiennie określana jest formą na *-ewicz* lub *-owicz* oraz *-ewski* lub *-owski*, tworzone są odmianki w obrębie jednego artykułu hasłowego.

6. Jakie są główne cele opracowania? Można je odczytać z budowy artykułu. Pokazanie niezmienności niektórych protonazwisk, a później nazwisk od średniowiecza po współczesność i – co równie ważne – efemeryczności innych, które nie dotrwały do dziś w zbiorze nazwisk, a jedynie dzięki osobom pozostał ślad w tekstach.

Nazwisko *Alembek* na przykład nie zostało zanotowane w SSNO, gdyż – jak podaje *Polski słownik biograficzny* (PSB) – protoplasta rodu przybył z Fryburga w Bryzgowii zapewne później niż określają to ramy czasowe *Słownika staropolskich nazw osobowych*. W wieku XVII jest zapisany Walerian *Alembek*, lekarz, profesor Akademii Zamojskiej. Etymologia nazwiska pozostaje niejasna, ale nazwisko zostało zapamiętane w zbiorze nazwisk ludzi, którzy w historii zaznaczyli swą obecność. Podane liczne odmianki graficzne mogą posłużyć komuś do opracowania choćby hipotetycznej etymologii. Dowodem przyswojenia już w XVII w. jest forma żeńska: *Alembekowa*.

W opracowaniu odnotowano także inne formy niemieckie nazwisk, które występują do dziś w ówczesnie zaświadczonych postaciach graficznych, np. *Altof*, *Altoff*, *Althoff*. O adaptacji tego nazwiska świadczy forma żeńska *Altofowa* zanotowana w wieku XVI.

Znikanie nazwisk ze zbioru nazwisk to sprawa niekiedy przypadku, niekiedy biologii (Skowronek 2001), pojawianie się w zbiorze jak i tworzenie się, i ewolucja systemu antroponimicznego badanego okresu to sprawa językoznawcy, badacza osadnictwa, historyka, demografa, socjologa, badacza różnych aspektów kultury.

Tworzenie nazwisk rodzinnych, feminaryjnych (żon i córek) dokonywało się czasem od nieoczekiwanych podstaw, np. od *Akempis*: *Akempiska* i *Akempisowa*; od *Bononi*, *Banoni* pochodzi *Bononia*, *Banonia*, *Banonianka* i *Bonończyk*; od zestawienia *Chromy Janek* utworzona jest forma *Chroma Jankowa*. Na ogół od nazwisk męskich zakończonych na *-a* utworzone są nazwiska żeńskie na *-ina*, *-anka*: od *Cieśla* – *Cieślina*, *Cieślanka*, ale i ten proces nie jest bezwyjątkowy: od *Czupryna* nazwiska córek to *Czuprynowna*, *Czuprynianka*.

Opracowanie nie stawia sobie, jak to zostało już nadmienione, jako głównego celu wyjaśnienia etymologii nazw osobowych, ani nie ma ambicji stworzenia słownika historycznego. Celem nadrzędnym jest ukazanie systemu nazwiska rodzinnego w przekroju historycznym (XVI–XVIII) na ówczesnych terenach Polski, wraz z przyczynami zaczynającej się spontanicznie stabilności, a niekiedy już dziedziczności nazwisk mimo braku umocowania prawnego, które przyniósł dopiero wiek XIX.

7. Układ opracowania. Hasła tytułowe artykułów słownikowych są ułożone według alfabetu. Materiał nazewniczy dzielony jest według uwidocznionej w tekstach funkcji identyfikującej: osobno imię, osobno nazwisko lub/i przezwisko. Opracowujemy przede wszystkim nazwiska, ale niekiedy umieszczamy w haśle imiona, najczęściej równe graficznie nazwiskom. Podajemy je bez odstępów: imię (**I**), nazwisko (**II**), np.: **I. Abraham** (imię), **II. Abraham** (nazwisko). Artykuł hasłowy się składa z 7 części zawierających wiadomości nie tylko o nazwie osobowej, ale też o nosicielu.

8. Plan artykułu. Hasło: na pierwszym miejscu umieszczamy formę nazwiska lub imienia uznaną za najbardziej systemową (inwariant), następnie po przecinkach ich warianty fonetyczne i graficzne. Obok, po znaku // albo w nawiasie podajemy formy, których nie można jednoznacznie odczytać, np. **Ambroży//Ambrozy, Bięka//Bienka; Biękowicz//Bienkowicz**. W zakończeniach *-ic(z)*, *-owic(z)*, *-ewic(z)* ujmujemy w nawias literę *z* w dwuznaku *cz* w nazwiskach zapisanych w wieku XVI i początkach w. XVII, np. **Aleksandrowic(z)**; nie stosujemy nawiasu w tych zakończeniach w odniesieniu do nazwisk zapisanych w wieku XVII i XVIII oraz w wypadkach, gdy nosiciel nazwy pochodzi z kresów.

Z odmianek graficznych umieszczamy w haśle przede wszystkim te, które znajdują potwierdzenie w *Słowniku nazwisk współcześnie w Polsce używanych*. Mazurzenie, pochylenia uwzględniamy, jeśli nazwisko z tymi cechami jest zapisane w SNW albo jeśli przemawia za taką formą znaczna liczba zapisów przekazanych od drugiej połowy wieku XVII i w wieku XVIII. Formy gwarowe nieznanujące potwierdzenia we współczesnych nazwiskach, np. *Grzib*, znajdują się w egzemplifikacji i będą objaśnione w części dotyczącej etymologii nazwy

Formy z *-ęta*, np. *Adamowięta*, nie opatrujemy żadnym komentarzem. Traktujemy je jako nom. sg. Stanowią odrębne hasła. Nazwiska zakończone na *-ów*, a poprzedzone imieniem, również stanowią odrębne hasła, np. *Filipków*, mimo że wywodzą się od form posesywnych – gen. pl.

8.1. Chronologia (ciągłość lub powtarzalność nazwy osobowej). Słownik chronologicznie jest kontynuacją SSNO. Do ukazania ciągłości formy nazwiska służy data pierwszego zapisu antroponimu z SSNO, równego nie tylko leksykalnie, ale i funkcyjnie (imię lub nazwisko; pierwsze lub jedyne albo drugie, lub dalsze określenie) hasłu w naszym opracowaniu; następnie podana jest nazwa osobowa z najwcześniejszą datą z naszych materiałów (Antr.Pol.), a potem nazwisko z SNW lub imię z SIW z podaną liczbą nosicieli. Jeżeli najstarszy zapis z AntrP jest w formie łacińskiej, podajemy hasło w formie polskiej wraz z formą łacińską w nawiasie, np. *Heliasz* (łac. *Helius*). Formy żeńskie na *-ska*, *-cka* odsyłamy do hasła męskiego, np. **Bielicka** por. **Bielicki**; tak samo postępujemy przy hasłach spółgłoskowych żeńskich, np. **Cieślik** fem. por. **Cieślik** (w SNW liczba nosicieli żeńskich i męskich form nazwisk jest łączna).

8.2. Fleksja. Wykaz form fleksyjnych antroponimu podajemy w transkrypcji. W obrębie każdego przypadku są one ułożone chronologicznie, najczęściej podajemy datę

najstarszego zapisu formy fleksyjnej z każdego wieku. Przypadki oddzielamy średnikiem. Formy w postaci mianownika, które pełnią funkcję innych przypadków (wynika to z kontekstu), opatrujemy wykrzyknikiem, w ten sposób zaznaczając nieodmienność antropimów.

Postaci formalnie adiektywne występujące w funkcji posesywnej umieszczamy na końcu form fleksyjnych, po średniku, np. pod hasłem **Fajgiel**, – po gen. sg. *Fajgla*, jako nom. sg. poss. umieszczamy *Fajglowy*, *Fajglowego* itd. Osobne hasło tworzymy w wypadku kontekstu niewskazującego wyraźnie na posesywny charakter nazwy osobowej, np. **Adamów**: imię + nazwisko – *Jan Adamów*.

Przypadek nazwiska (przezwise) znajdującego się na pozycji 3. określamy w zależności od pierwszego przypadku, np. nom. sg. *Abramowicz* pochodzi z kontekstu: *Johannes Martini Abramowicz* (nom. + gen. + nom).

W wypadku mianowników polskich równych łacińskim, np. *Faber*, o zaliczeniu do polskich lub łacińskich nom. sg. rozstrzyga język kontekstu (polski lub łaciński).

8.3. Geografia i chronologia. Dzięki źródłom (oznaczonym skrótami i zlokalizowanym chronologicznie i geograficznie) wyznacza się chronologię (wiek: XVI–XVIII) i geografię antropimów.

8.4. Egzemplifikacja, sygnały rodzinności, stabilności, dziedziczności. Wybrane przykłady umieszczamy w grupach ze względu na funkcję nazwy własnej, wyznaczoną przez pozycję w kontekście lub w „ciągu antropimicznym”. Określamy je następująco: jedyne określenie, pierwsza lub druga, lub trzecia pozycja. Trzecia pozycja to np.: *Andreas Jacobi Ambrozek* (nie wiadomo, czy *Ambrozek* odnosi się do osoby o imieniu *Andreas*, czy *Jacobus*).

Uwzględniamy wszystkie możliwe sygnały tekstowe: pozycję, dziedziczność i stabilizację pełną, tzn. stabilizację nazwiska w niezmiennym formie, patronimiczność, matronimiczność (związek z nazwiskiem przodków), rodzinność (nazwiska żon i córek – zależność od nazwiska męża lub ojca), liczbę mnogą, wyznaczającą związki rodzinne, np. małżeństwa lub rodzeństwa.

Tekst wyznacza funkcję słowotwórczą formantu, a tym samym antropimu. Jeśli *Damian* = *Damianowicz* (nazwa jednej osoby), to *-owicz* nie jest formantem patronimicznym, a jedynie współfunkcyjnie z nazwą bez formantu określa daną osobę. Ta sama osoba, jeśli jest określana jako *Dajcz* i *Dajczyk*, to formant *-yk* nie wyznacza związków relacyjnych, a jedynie świadczy o braku stabilności nazwy identyfikującej. Zaznaczamy współokreślające nazwy, np. te same osoby, które noszą nazwiska *Balcer*, *Balcerzak*, *Baltazar*, łączymy odsyłaczami.

Jeśli nie ma kontekstu świadczącego o relacjach rodzinnych ani zaprzeczającego tym relacjom, a jedynym sygnałem jest formant, piszemy: „prawdopodobnie”, gdyż relacja jest wyrażona jedynie formalnie.

Dziedziczność nie równa się rodzinności, chociaż jest ona niejednokrotnie z nią tożsama, jeśli nazwisko przechodzi na córkę. Formy relacyjne świadczą o kształtowaniu się nazwisk, tak jak użycie liczby mnogiej w stosunku do małżeństwa czy rodzeństwa świadczy o cesze rodzinności.

8.5. Uwagi o nosicielu dotyczą statusu, zawodu, funkcji, herbu (odesłanie do herbarzy i PSB). Skróty oznaczające status i etnos: *nb* – nobilis, *op* – opidanus, *cm* – cmethod, *cl* – clericus, *mend* – mendicus, *Jud.* – Judeus.

8.6. Frekwencja określamy kwalifikatorami: rzadkie (1–15), liczne (15–50), niezwykle liczne (powyżej 100). Do ustalenia frekwencji wykorzystujemy dane z opracowań.

8.7. Budowa słowotwórcza i etymologia. Budowę słowotwórczą antroponimu ukazujemy przez oddzielenie sufiksu. Sygnalizujemy złożoność sufiksów, np. *Abram-cz+yk*. Zaznaczamy w ten sposób, że forma sufiksalna może pochodzić od *Abram* lub *Abramek*. W wypadku kontekstowego dowodu brzmienia podstawy nazwy, np. *Abram* – ojciec, *Abram-czyk* – syn, sufiksu nie rozdzielamy. Przy nazwiskach kobiet na *-ska* w wypadku stwierdzonych relacji rodzinnych (nazwisko odmeżowskie) dajemy *Glińsk-a*, por. *Gliński*, ale w wypadku braku takich danych podajemy obydwie możliwości *Gliń-sk-a* od nazwy miejscowej *Glinno*.

Przy objaśnianiu etymologii nazwy przede wszystkim odsyłamy do *Słownika etymologiczno-motywacyjnego staropolskich nazw osobowych*, a w razie braku tam objaśnienia – do innych słowników etymologicznych: onimicznych i apelatywnych, a także ogólnych, przy czym zaznaczamy, z jakiego źródła pochodzi objaśnienie.

Pod artykułami hasłowymi umieszczone będą alfabetyczne wykazy nazwisk z ich chronologią i geografią (data pierwszego zapisu z opracowywanego okresu, potem według wieków następuje – chronologia, po średniku – geografia). Nazwiska kobiet otrzymują wyróżnik: fem. W wykazie podajemy odsyłacze do nazwisk opracowanych w hasłach szczegółowych.

Wszystkim zainteresowanym nazwami osobowymi okresu średniopolskiego polecam 1. tom *Antroponimii Polski od XVI do końca XVIII wieku*, który ukaże się w tym roku¹.

Literatura

- CIEŚLIKOWA A., MALEC M., 1993, *Antroponomastykon XVI-XVIII w. (zasady zbierania materiału)*, „Onomastica”, R. XXXVIII, s. 301–305.
- CIEŚLIKOWA A., 1996, *Antroponimia Polski od XVI do XVIII wieku. Wstępne uwagi redakcyjne*, [w:] *Antroponimia słowiańska*, red. E. Wolnicz-Pawłowska i J. Duma, Warszawa, s. 69–73.
- CIEŚLIKOWA A., 1998, *Stopień prawdopodobieństwa etymologii onomastycznych*, [w:] *In memoriam Alfredi Zareba et Josephi Reczek*, Kraków.
- MALEC M., 2001, *Imię w polskiej antroponimii i kulturze*, Kraków.
- Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany, 1996–2005*, t. 1–6, red. K. Rymut, Kraków.
- Polski słownik biograficzny, 1935 i n.*, Kraków.
- RYMUT K., 1991, *Antroponomastykon XVI-XVIII wieku*, „Onomastica”, R. XXXVI, s. 289–293.
- RYMUT K., 1999, 2001, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. 1–2, Kraków.
- SKOWRONEK K., 2001, *Współczesne nazwisko polskie*, Kraków.

¹ *Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku*, t. 1: A–G, pod red. A. Cieślukowej [w druku].

- Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, 1995–2000, t. 1–6, red. A. Cieślíkowa, M. Malec i K. Rymut, Kraków (1995–2000); *Suplement*, 2002, red. A. Cieślíkowa, Kraków.
- Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*, 1995, wyd. K. Rymut, Kraków.
- Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, 1992–1994, t. 1–10, wyd. K. Rymut, Kraków.
- Słownik nazwisk używanych w Polsce na początku XXI wieku* (CD), 2002, opr. K. Rymut, Kraków.
- Słownik staropolskich nazw osobowych*, 1984–1987, t. 1–6, red. W. Taszycki, Wrocław; t. 7: *Suplement*, opr. pod kierunkiem M. Malec, Wrocław.

Anthroponymy of Poland from the 16th to the end of the 18th century
Summary

Synthetic studies on Polish anthroponymy rarely deal with the period between the 16th and 18th centuries but the number of works dedicated to the development of names in particular places and areas of Poland is increasing.

The author presents the project of the synthesis prepared in the Institute of Polish Language PAN, where a large set of Polish anthroponymes from the period will be described.